

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)
Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)
Πρόγραμμα PROGAM olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)
Ομιλίες ORAL PRESENTATIONS (121 βίντεο /videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>
ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)
Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)
Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33235 & [doi:heal.uoi.12990](https://doi.org/10.12990/heal.uoi.12990). EN Summary follows

Φροντίστρια από 7 ετών έφθασα στα όριά μου. Έφτασαν στιγμές που ένιωθα την ανάγκη να πεθάνω¹

Μαρία Φίλιππα²

Φροντίστρια τριών μακροχρόνια βαρέως πασχόντων στενών συγγενών

Περίληψη

Πολλές φορές η ζωή κανονίζει ερήμην μας την αποστολή μας στο γίνεσθαι της. Η μακροχρόνια ενασχόλησή μου με ασθενείς, μου προσέδωσε οφέλη εσωτερικά, ώστε η σωματική κόπωση να μοιάζει με κατάκτηση ενός άλλου κόσμου. Από επτάχρονο κοριτσάκι, μέχρι τον Φεβρουάριο του 2015, δεν θυμάμαι τον εαυτό μου εκτός φροντίδας ασθενών, πλην ελαχίστων διαστημάτων. Οι μικρές περιόδους ανάπαυλας μου επέτρεπαν να συνεχίσω δυναμικότερα, αυτό για το οποίο είχα προορισθεί. Δηλαδή, μια ολόκληρη ζωή για την φροντίδα ασθενών.

Από τα επτά μου χρόνια έως τα δεκαεπτά, φρόντιζα τον ανάπηρο παππού μου. Η αγάπη που έτρεφα γι' αυτόν με βοήθησε και δεν αντιλήφθηκα ότι τα πιο ανέμελα χρόνια ενός παιδιού αναλώθηκαν μέσα στον πόνο, στα φάρμακα, στις ακαθαρσίες. Στο βάρος μιας συνείδησης που συνέπασχε, μπροστά στην αδυναμία ενός ατόμου που υποφέρει να υπηρετήσει τον εαυτό του.

Η ζωή με αντάμειψε για τις υπηρεσίες μου, λίγο αργότερα. Στάθηκε επιεικής μαζί μου, επιτρέποντάς μου τον έρωτα και την συμμετοχή στο θαύμα της ζωής.

Μα το θαύμα του έρωτα μετατράπηκε σε κατάρα, καθώς ο σύζυγός μου, σε ηλικία τριάντα πέντε ετών, διαγνώστηκε με καρκίνο του παχέος εντέρου. Προσδόκιμο ζωής μικρότερο των έξι μηνών, κατ'

¹ 29-4-2017 13:00-14:30 Συνεδρία: Σ4 Ποιος φροντίζει τους φροντιστές; **Ομιλία** 2η: [YouTube=dRQJtEbaVQc](https://www.youtube.com/watch?v=dRQJtEbaVQc) 18:51. **Άρθρο:** υποβολή 29-4-2017· αποδοχή 17-9-2022· κρίση από ομότεχνους (peer review) όχι. Αν οι **σύνδικοι** στην κορυφή αυτής της σελίδας δεν λειτουργούν: > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελίδα 21: υποσημείωση 6.

Πώς να **αναφέρετε** αυτό το άρθρο: Φίλιππα Μ. «Φροντίστρια από 7 ετών έφθασα στα όριά μου. Έφτασαν στιγμές που ένιωθα την ανάγκη να πεθάνω». Στο: «Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά 1ου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7». Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς. 7 Απριλίου 2024. Άρθρο Σ42: σς 6. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33235> & [http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12990](https://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12990).

² Οικονομολόγος-φοροτεχνικός. Απόφοιτος Παντείου Πανεπιστημίου. Γεννήθηκα στην Κέρκυρα (1961) όπου διαμένω και εργάζομαι. Μητέρα ενός 27χρονου νέου. Κατά την διάρκεια των σπουδών μου από το έτος 1979 και έως το έτος 1985, υπήρξα ενεργό μέλος της Ανθρωπολογικής Εταιρείας Ελλάδος, του καθηγητή Άρη Πουλιανού. Συμμετείχα σε διάφορες έρευνες, και σε πολλά σεμινάρια και διαλέξεις, που αφορούσαν τον αρχάνθρωπο και την ζωή του στα σπήλαια ανά την Ελλάδα. Έχω παρακολουθήσει σεμινάρια φορολογικού και εργασιακού περιεχομένου. Έχω διδάξει στην Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ). Παρακολούθησα σεμινάριο Δημιουργικής Γραφής στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Στον ελεύθερο χρόνο μου, συμμετέχω σε ομάδες ανάγνωσης θεατρικών κειμένων, και ασχολούμαι με τον εκφραστικό χορό. pap-fil@otenet.gr.

εκτίμηση Ελλήνων και Αμερικανών γιατρών. Πέρασαν είκοσι χρόνια αγωνίας, εξετάσεων, ταλαιπωρίας, οικονομικής και σωματικής, ταξιδιών, φαρμάκων, αβέβαιου αύριο.

Κι ενώ αρχίσαμε να απομακρυνόμαστε από την σκιά του καρκίνου, εμφανίζεται, σαν μέγιστη τιμωρία μου, η εικοσάχρονη ασθένεια της μητέρας μου, η οποία με έφθασε στα όριά μου. Έφτασαν στιγμές που ένιωθα την ανάγκη να πεθάνω. Να εξαφανιστώ από τη γη. Να την εγκαταλείψω, τιμωρώντας εμένα. Η μητέρα μου έφυγε τον Φεβρουάριο του 2015. Και τον Δεκέμβριο ο σύζυγός μου. Ερωτεύτηκε.

Ωστόσο, ευχαριστώ τον Θεό, που όλοι αυτοί οι ασθενείς υπηρετήθηκαν από εμένα. Με δίδαξαν τι σημαίνει αυτοθυσία. Χωρίς αυτούς δεν θα αντιλαμβανόμουν τι σημαίνει ζωή. Ζωή δεν είναι ο εαυτός μας. Ζωή είναι ο πλησίον μας. Και ο ασθενής ένα αξιοσέβαστο πλάσμα.

Λέξεις-κλειδιά: φροντιστής στενού συγγενή, φροντιστής μακροχρόνια πάσχοντα, βιώματα φροντιστή, το θαύμα του έρωτα, ζωή είναι ο πλησίον μας, αυτοθυσία φροντιστή, καλός θάνατος, ευθανασία, δυσθανασία, τέλος της ζωής, θάνατος με αξιοπρέπεια, αξιοπρεπής θάνατος, ωραίος θάνατος, εν-θάνατος, ώριμος θάνατος, ανώριμος θάνατος, μεθώριμος θάνατος, πρόωρος θάνατος, θάνατος πριν την ώρα του, θάνατος στην ώρα του, θάνατος μετά την ώρα του, μετάωρος θάνατος, αθανασία, προθανασία, μεταθανασία, μεταθανάτια μακροζωία, πότε πρέπει να πεθαίνουμε, ΠΠΠ, πότε οφείλομε να πεθαίνουμε, ΠΟΠ, πώς πρέπει να πεθαίνουμε, ΠώΠΠ, γιατί πρέπει να πεθαίνουμε, ΓΠΠ.

As a caregiver since I was 7 years old, I reached my limits. There were times when I felt the need to die³

Maria Philippa⁴

Caregiver of three long-term seriously ill close relatives

Summary

Many times, life without asking us arranges our mission in its becoming. The long-term engagement with patients, offered me internally, so that the physical fatigue seemed like the conquest of another world. Since I was a seven-year-old girl, until February 2015, I don't remember myself outside of patient care, except for very brief periods of rest that allowed me to continue more vigorously what I was meant to do. That is, a lifetime of patient care. From the age of seven until I was seventeen, I took care of my disabled grandfather. The love I had for him helped me and I didn't realize that the most carefree years of a child were spent in pain, drugs, filth. In the weight of a conscience that sympathized, in the face of the impotence of a suffering person to serve himself. Life rewarded me for my services a little later. It stood forgiving with me, allowing me to fall in love and participation in the miracle of life. But the miracle of love turned into a curse, as my husband, at the age of thirty-five, was diagnosed with colon cancer. Life expectancy of less than six months, according to Greek and American doctors. Twenty years of agony,

³ 29-4-2017 13:00-14:30 Session: *S4 Who looks after the carers?* **Speech 2:** [YouTube=dRQJtEbaVQc](https://www.youtube.com/watch?v=dRQJtEbaVQc) 18:51.

Paper: submitted 29 Apr 2017; accepted 17 Sep 2022; no peer reviewed. If the **links** at the top of the first page do not work: > Top of the 1st page: PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

Cite this article: Philippa M. «As a caregiver since I was 7 years old, I reached my limits. There were times when I felt the need to die». In: «*When Should We Die? (WnSWD). Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium. University of Ioannina, Greece, April 28-30, 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper S42: ps 6. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33235> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12990>.

⁴ Economist, tax technician. Graduated from Panteion University. I was born in Corfu (1961), where I live and work. Mother of a twenty-seven-year-old man. During my studies from the year 1979 until the year 1985, I was an active member of the Anthropological Society of Greece, led by Professor Aris Poulianos. I participated in various research, and in many seminars and lectures, concerning the early man and his life in the caves throughout Greece. I have attended tax and employment related seminars. I have taught at the Prefectural Committee of Popular Education (NELE). I attended a Creative Writing seminar at the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA). In my spare time, I participate in play reading groups, and I do expressive dance. pap-fil@otenet.gr.

exams, suffering (financial and physical), travel, medicines, uncertain tomorrow have passed. And while we began to move away from the shadow of cancer, my mother's twenty-year illness appears, as my greatest punishment, which has reached my limits. There were times when I felt the need to die. To disappear from the earth. To leave her, punishing me. My mother passed away in February 2015. And in December my husband left me; he fell in love. However, I thank God that all these patients were served by me. They taught me what self-sacrifice means. Without them I would not understand what life means. Life is not our self. Life is our neighbor. And the patient a respectable creature.

Keywords: *caregiver of close relatives, caregiver of long-term patients, caregiver's experiences, the miracle of love, life is our neighbor, caregiver's self-sacrifice, good death, euthanasia, dysthanassia, end of life, dying with dignity, death before its time, death in its time, death after its time, mature death, premature death, postmature death, immortality, euthanasia, dysthanassia, prothanassia, metathanassia, posthumous longevity, when should we die, WnSWD, when must we die, WnMWD, how should we die, HSWD, why should we die, WySWD.*

"Πότε Πρέπει να Πεθάνουμε"! Ένας γρίφος για δυνατούς λύτες...

"Πότε Πρέπει να Πεθάνουμε"! Ένας γρίφος για δυνατούς λύτες. Ερώτημα, που κάθε απάντηση τρυπάει το μυαλό και την ψυχή μας. Μετά από όσα έζησα, δυσκολεύομαι να επιλέξω το 'πότε', παρότι βρέθηκα αντιμέτωπη με τα όριά μου.

Θα μιλήσω για τις εμπειρίες μου με ασθενείς, που κράτησαν σχεδόν όλη τη ζωή μου.

Οι ασθενείς έχουν φύγει όλοι. Οι μνήμες μου έχουν ξεθωριάσει. Τους υπηρέτησα όλους με γνώμονα την αγάπη. Η αρετή της αγάπης δεν είναι έννοια αόριστη. Έχει σημείο αναφοράς. Τον άνθρωπο και τα καλλιεργημένα προς αυτόν συναισθήματα.

Οι πάσχοντές μου με πλήγωσαν. Ωστόσο, ο πόνος είναι δύναμη που εξελίσσει τον άνθρωπο στον ανώτερο εαυτό του. Και είναι επώδυνο να περνάς τη ζωή σου υπηρετώντας ασθενείς. Δεν την απολαμβάνεις όπως την ονειρεύεσαι, αλλά όπως η ίδια σου υποδεικνύει να προχωρήσεις.

Στα επτά μου ο παππούς έπαθε γάγγραινα στο δεξί του πόδι

Γεννήθηκα στην Κέρκυρα στις αρχές της δεκαετίας του εξήντα. Σε χρόνια πέτρινα. Η κουλτούρα της εποχής συνυφασμένη με την αρετή της αυτοδιάθεσης. Στην κοινωνία επικρατούσαν τα χριστιανικά ιδεώδη. Το να υπηρετείς ασθενείς ήταν καθήκον, και νόμος συνειδησιακός. Ο ασθενής προτεραιότητα.

Ήδη, από τα τρία μου χρόνια, ζούσα με τον παππού μου σε μια δυνατή σχέση πατέρα - κόρης. Μικρό παιδί κλήθηκα από το σύμπαν να συμμετάσχω, ακουσίως, σε ένα παιχνίδι ενηλίκων που ονομάζεται "ατέλειωτη φροντίδα ασθενών". Στα επτά μου χρόνια, ο παππούς έπαθε γάγγραινα στο δεξί του πόδι. Αρχισε ο Γολγοθάς. Τον ανεβήκαμε μαζί μια δεκαετία. Κάθε χρόνο οι γιατροί έκοβαν ένα κομμάτι πόδι. Απ' το μεγάλο δάκτυλο, λίγο-λίγο, ακρωτηριάστηκε έως το ισχίο.

Τον ακολούθησα, σαν τον Σίμωνα τον Κυρηναίο. Ήταν τρομερό το πλήγμα της αναπηρίας του. Συρρικνώθηκε στο κουφάρι του αποδεχόμενος, σιωπηλά, τον ορισμό της μοίρας. Οι πατερίτσες δημιούργησαν πληγές στις μασχάλες του. Το γερό του πόδι αγκυλώθηκε. Έγινε ανήμπορος να μεταβεί ακόμη και στην τουαλέτα.

Τα βράδια φώναζε να φέρω την πάπια. Τον σκούπιζα, τον έπλενα, τον ψέκαζα με σπρέι για να μην ανοίξει το δέρμα του. Έκλαιγε! Δάκρυα πίκρας; Δάκρυα ευγνωμοσύνης; Σαν μεγαλώσω, του έλεγα, θα σου αγοράσω πόδι, και δεν θα με χρειάζεσαι.

Τα πρωινά, πριν πάω σχολείο, ετοιμάζα τον καφέ του. Τα φάρμακά του. Κουβαλούσα νερό απ' το πηγάδι και τον έπλενα. Τον ξύριζα, τον χτένιζα, τον βοηθούσα ν' ανέβει στο αναπηρικό καροτσάκι και τον έβγαζα στην αυλή. Τους χειμώνες, δίπλα στην ξυλόσομπα, διάβαζε εφημερίδες. Κάθε απόγευμα του έκανα ποδόλουτρο στο γερό του πόδι, πιστεύοντας πως έτσι θα αποτρέψω την γάγγραινα να επεκταθεί.

Πέρασαν δέκα χρόνια. Στην ίδια ρουτίνα. Δεν ήξερα τι σημαίνει παιχνίδι. Δεν βαρυγκώμησα. Δεν διεκδίκησα ποτέ τις παιδικές μου ανάγκες. Είχα στρατευτεί στην υπηρεσία του παππού, θεωρώντας σημαντικότερο να υποστηριχθεί από ανθρώπους που τον νοιάζονταν.

Την ώρα της ένεσης, η θωριά της τεράστιας βελόνας, μου προκαλούσε απίστευτη οδύνη. Αναρωτιόμουν πώς θα ένιωθα εγώ, αν αυτή η βελόνα τρυπούσε καθημερινά το δικό μου κρέας.

Το τέλος του παππού ήταν σκληρό. Το κολόβωμα είχε σαπίσει. Ο Νοέμβριος του 1975 εξελίχθηκε σε μαρτύριο και για τους δύο μας. Τα μάτια του είχαν διασταλεί από την έλλειψη οξυγόνου. Οι πόνοι του αβάσταχτοι. Ιατρικές παροχές ανύπαρκτες.

Τον Δεκέμβρη ο παππούς ξεκουράστηκε από τα βάσανά του. Έχασα τον πρώτο μου πατέρα. Η απώλειά του, η πλέον σκληρή δοκιμασία, για ένα δεκαεπτάχρονο κορίτσι. Δεν ήταν ο άνθρωπος που έχασα. Ήταν η σχέση αγάπης, αφοσίωσης, συμπόνιας, που σμίλεψαν την ύπαρξή μου, ανέστησαν μέσα μου πτυχές ανθρωπιάς, και ισχυροποίησαν την τοποθέτησή μου δίπλα στον χειμαζόμενο άνθρωπο.

Το 1993 ο Νίκος διαγνώσθηκε με καρκίνο του παχέος εντέρου

Το 1983 γνώρισα με θυελλώδη έρωτα τον Νίκο. Το 1985 παντρευτήκαμε, και το 1989 γεννήθηκε ο γιός μας, ο Γιάννος. Το 1993, δέκα χρόνια μετά δηλαδή, ο Νίκος διαγνώσθηκε με καρκίνο του παχέος εντέρου και προσδόκιμο χρόνο επιβίωσης *έξι* μήνες. Έχασα τον κόσμο. Ήμουν 32 ετών τότε. Τη γη κάτω από τα πόδια μου. Χρήματα δεν υπήρχαν να αντιμετωπίσουμε το κακό που μας βρήκε.

Χειρουργήθηκε ανήμερα του Αγίου Νικολάου στον Ευαγγελισμό. Οχτώ μερόνυχτα δεν έφυγα από κοντά του. Τον φρόντιζα σαν μικρό παιδί, και παρακαλούσα την Παναγία να τον γιατρέψει. Να μην τον χάσω. Τον έπλενα, τον άλλαζα, τον ξύριζα, του χαμογελούσα. Κι αν ζούσα, ζούσα γιατί με είχε ανάγκη ο ίδιος. Ο κύριος Πάρις Κοσμίδης, ο ογκολόγος του, μου ψιθύρισε κατ' ιδίαν στο γραφείο του. «*Να τον αγαπάς Μαρία. Και μὴν τον εγκαταλείψεις ποτέ.*» Υπάκουσα. Όχι στον κύριο Κοσμίδη. Στη φωνή της καρδιάς μου υπάκουσα. Που ήταν ταγμένη στον άνθρωπο που λάτρευα. Ήθελα να κάνω τα πάντα για να ζήσει. Ας πέθαινα εγώ.

Τον Ιανουάριο του 1994 έφυγε για την Αμερική. Ψάχναμε εκεί την ελπίδα. Το κόστος του ταξιδιού δυσθεώρητο. Παρόλ' αυτά, το τολμήσαμε το ταξίδι με δάνειο, προσδοκώντας μια συμφερότερη για τις ανησυχίες μας διάγνωση. Μα οι γιατροί στην Αμερική δεν χαϊδεύουν αυτιά. Το πόρισμα των εξετάσεων ήταν σαφές. Η πορεία του συγκεκριμένου καρκίνου μεταστατική. Το πολύ που θα ζήσει, είναι *έξι* μήνες.

Η απελπισία, η οδύνη, η απογοήτευση, ο τρόμος, με τύλιξαν σαν το χειρότερο σκοτάδι. Μη έχοντας λύση, άρχισα να προσεύχομαι. Να ανακαλύπτω το μεγαλείο της επικοινωνίας Του Θεού, μαζί μου. Ουσιαστικά, κανένας άλλος δεν μπορούσε να με βοηθήσει στη συγκυρία.

Τον Σεπτέμβριο του ιδίου έτους, στην αξονική τομογραφία, εμφανίστηκε μεταστατικός καρκίνος 10 εκατοστών να διηθεί τον τετρακέφαλο στο ύψος του ισχίου. Θεέ μου! Ξανά στον εφιάλτη. Ο φόβος του θανάτου συνοδοιπόρος στην προσπάθεια να διατηρήσουμε τη ζωή.

Ο φόβος σαπίζει την ψυχή· και δηλητηριάζει την δύναμη και την ελευθερία του ανθρώπου. Δεύτερο ταξίδι στην Αμερική, να υποστηρίξουμε την αμφιβολία ενός προσδοκώμενου λάθους των Ελλήνων γιατρών. Το προσδοκώμενο λάθος αποδείχτηκε τρανταχτή αλήθεια, πάνω κι από την ίδια την αλήθεια! Επιστροφή στην Ελλάδα. Το κόστος να χειρουργηθεί στην Αμερική περίπου πενήντα χιλιάδες ευρώ. Εγκαταλείψαμε την ιδέα. Στον Ευαγγελισμό αφαίρεσαν τον όγκο και ένα τμήμα του τετρακέφαλου. Πλήρης παράλυση δεξιού κάτω άκρου, απεφάνθησαν οι γιατροί, στην βεβαίωση που εξέδωσαν προκειμένου να συνταξιοδοτηθεί. Ετών τριάντα επτά.

Ένα μήνα αργότερα, ο Νίκος ξεκίνησε χημειοθεραπεία στο Μεταξά Πειραιώς. Οχτώ ημέρες, κάθε μήνα, επί έξι μήνες, δεν έφυγα από κοντά του. Όρθια, δίπλα του, χωρίς ύπνο, χωρίς μπάνιο, χωρίς φαγητό, χωρίς φίλους. Απελπισμένη. Πού να στάξω το φαρμάκι που έπινα για τη ζωή μου, που κυλούσε ερήμην μου; Με τα όνειρά μου απόντα και ανεκπλήρωτα; Αντιμέτωπη με την απειλή του θανάτου; Στα χέρια του έτρεχαν είκοσι τέσσερις ώρες, Οι στάλες που θα τον έσωζαν; Τα δηλητήρια που θα του παρέτειναν για λίγο τη ζωή;

Εγώ διεκδικούσα ζωή χωρίς πόνους. Χωρίς ανασφάλεια για το μέλλον. Το πληγωμένο του πόδι τού δημιουργούσε σπασμούς. Είχε γίνει δύστροπος, απαιτητικός. Όταν κοιμόταν, κατέβαινα στην εκκλησία και παρακαλούσα την Παναγία να τον γλυτώσει. Οι ελάχιστοι επισκέπτες που ήλθαν στο Μεταξά, με ρωτούσαν, γιατί δεν τα έβαλα με το Θεό. Τους απαντούσα, πως μόνο Αυτός μπορούσε να σώσει τον Νίκο. Το πίστευα. Μια φωνή μέσα μου με ισχυροποιούσε να αντέχω, αυτό που δεν μπορεί να αντέξει ούτε ο σκληρότερος των ανθρώπων.

Τελειώνοντας τη χημειοθεραπεία, περιμέναμε να περάσει η πρώτη πενταετία. Με αναλύσεις, ανασφάλεια, ταξίδια, οικονομική αφαίμαξη. Μετά από κάθε αξονική ευχαριστούσα το Θεό, για το θαύμα που έβλεπα σιγά σιγά να συντελείται. Ο Νίκος πορεύτηκε με σοβαρό πρόβλημα στη βάδιση. Με το δεξί του πόδι ατροφικό και σχεδόν παράλυτο, και μένα να έχω αναλάβει όλο το βάρος της ζωής, της οικογένειας, της ανατροφής του παιδιού, της εργασίας. Όχι για μια καλύτερη ζωή, αλλά για μια ζωή συμβατή με μια σταθερή καθημερινότητα.

Η μητέρα μου, με ένα φορτίο ασθενειών, άρχισε να διεκδικεί από εμένα τη ζωή που την εγκατέλειπε

Όμως, επειδή η μοίρα δεν συναινεί σχεδόν ποτέ με τις επιθυμίες μας, πάνω στην συγκρατημένη μου αισιοδοξία, και παράλληλα με τον Νίκο, εμφανίστηκε μια νέα κατάσταση να αμαυρώσει ξανά τη ζωή μου. Να καταπιεί τη νιότη μου, κι ό,τι το σύμπαν μου χρωστούσε και δεν μου έδωσε.

Η μητέρα μου, με ένα φορτίο ασθενειών, άρχισε να διεκδικεί από εμένα τη ζωή που την εγκατέλειπε. Λόγια δεν υπάρχουν να περιγράψω αυτό που έζησα είκοσι χρόνια. Τα τελευταία δέκα μαρτυρικά. Ήμουν αλυσοδεμένη. Στα δεσμά της αρρώστιας της. Σε εξακολουθητική ομηρία. Με κόστος σωματική και οικονομική κατάρρευση. Ασφυκτιούσα. Είχα κουραστεί. Η αγάπη μου γι' αυτήν μεταλλάχτηκε σε δοκιμασία αντοχής. Ήθελα να ζήσω. Αλλά... έτρεχα για γιατρούς. Για φάρμακα· το κόστος συμμετοχής 160 ευρώ μηνιαίως. Για ψώνια. Για τις ενέσεις ινσουλίνης. Για τις σταγόνες στα μάτια. Για τις αιμορραγίες της. Για το φαγητό της. Για την μικρή της διασκέδαση. Για τις κυρίες που τη φρόντιζαν και δεν τις θέλησε ποτέ· τις πληρώναμε 800 ευρώ μηνιαίως, επί δεκατρία χρόνια. Λερωτόταν πάνω της, τρεις-τέσσερις φορές την ημέρα. Περιττώματα μαζί με ούρα έρρεαν από τις πάνες στην προσπάθειά της να κατευθυνθεί στην τουαλέτα. Να τα μαζέψω. Μπορεί με γάντια. Αλλά το θέαμα και την μυρωδιά δεν τα άντεχε άνθρωπος. Να την πλύνω. Να την αλλάξω. Άπειρες φορές έπεφτε, και το βάρος της καθιστούσε επώδυνο το σήκωμά της από το πάτωμα. Τα πόδια πληγιασμένα, δεμένα με γάζες, έτρεχαν λεμφικό υγρό, το οποίο σιχαινόμουν και να κοιτάξω. Θύμωνα υπερβολικά με την ελεεινή καθημερινότητά μας. Έλεγα μέσα μου, Θεέ μου, πότε θα τελειώσει το μαρτύριό μας; Ένιωθα απονενοημένη ανάγκη να την κλείσω σε οίκο ευγηρίας. Ωστόσο, ανήμπορη να πραγματοποιήσω τις σκέψεις μου. Αόρατες δυνάμεις υπαγόρευαν μέσα μου το χρέος στο γονιό. Την αγαπούσα πολύ την μητέρα μου. Αλλά τα ανθρώπινα όριά μου με πρόδωσαν. Η μαρτυρική ζωή της θανάτωνε κι εμένα. Ούτε η ίδια ζούσε, ούτε εγώ. Ερχόταν στιγμές που πραγματικά ήθελα να την εγκαταλείψω. Να εξαφανιστώ. Να πεθάνει ή να πεθάνω. Πίστευα πως δεν θα υπάρξει τέλος. Απευθύνθηκα ξανά στις θείες δυνάμεις, να ευοδώσουν μια οριστική λύση. Μοναδικό παράθυρο στην ελπίδα, ο θάνατος. Φως στα σκοτάδια της απελπισίας μου, το τέλος. Όχι όμως διαχειρίσιμο από εμέ. Ούτε η ίδια θα το επέλεγε!

Το τέλος της ήλθε ήσυχο το Φεβρουάριο του 2015, σε κλίμα αγάπης και συγχώρεσης. Λυτρωτικό και για τις δυό μας.

Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους έφυγε και ο σύζυγός μου. Ευτυχώς για τον ίδιο. Έφυγε, γιατί *ερωτεύτηκε*. Ίσως, του το χρωστούσε η ζωή, μετά την περιπέτεια της υγείας του. Μακάριος τώρα, απολαμβάνει τις δωρεές των προσευχών μου. Τρανή απόδειξη υπερφυσούς θαύματος, όπου απ' την αναμονή του θανάτου του προέκυψε ουσιαστική ζωή.

Κοιτώντας πίσω μου, η ζωή μου καθορίστηκε από τις ανάγκες των άλλων

Κοιτώντας πίσω μου τα χρόνια, διαπιστώνω ότι η ζωή μου καθορίστηκε από τις ανάγκες των άλλων. Ίσως ήταν το κάρμα μου τέτοιο. Κάποιοι να υπηρετηθούν για να προκύψει μαθητεία αγάπης. Η επαφή μου με τον πόνο, μου προσέδωσε μιαν άλλη οπτική για την αξία της ζωής. Μιαν άλλη θέση για τον ασθενή. Μιαν άλλη διάσταση για τον άνθρωπο. Για το πλάσμα του Θεού!

Ας μην ξεχνάμε, στη θέση τού *κάθε* ασθενούς, ανά *πάσα* στιγμή, μπορεί να βρεθεί ο καθένας μας. Μ' αυτή τη σκέψη τελειώνοντας, όση δυσκολία κι αν αντιμετωπίζουν οι φροντιστές, ο ασθενής δεν παύει να είναι ένα *αξιοσέβαστο* πρόσωπο. Εικόνα του καθενός μας!

Ευχαριστώ το Θεό, που με ευλόγησε να ζήσω τη ζωή που απευχόμουν. Και τους ασθενείς που υπηρέτησα. Τους ευχαριστώ έναν προς έναν. Δίχως αυτούς, κάπου αλλού θα είχα οδηγηθεί από τη ζωή μου. Μπορεί σε δυσκολότερο δρόμο. Με λιγότερη ενσυναίσθηση για τον άνθρωπο. Αλλά, ποιος μπορεί να μαντέψει!

Κι αν με ρωτήσετε, όχι πότε, αλλά πώς θέλω εγώ να πεθάνω

Κι αν με ρωτήσετε, όχι πότε, αλλά πώς θέλω εγώ να πεθάνω, σας απαντώ: *"Ανώδυνα, ανεπαίσχυντα και ειρηνικά"*.

Σας ευχαριστώ.